

Bursa Eski Yazma ve Basma Eserler Kütüphanesinde Bulunan Bir Baytar-Name

Hatice ŞAHİN*

Baytar kelimesinin kökeni ile ilgili farklı görüşler mevcuttur. Arapçada baytâr, batîr mübeytir ve biyatr şekillerinde görülen kelimenin kökenini Arap sözlükçüleri, eski baytarların hayvanların yara ve hastalıkları daha çok kan almak yoluyla tedavi etmelerinden yola çıkarak Ar. Batr (yar-) kelimesine bağlamaktadırlar. Buna karşılık, Batılı araştırmacılar eski Arapçada kullanılan biatr köküne dayanarak kelimenin aslının Grekçe ipiatros (at hekimisi) olduğunu ve Arapça'ya Bizans baytarları kanalıyla geçtiğini ileri sürmektedirler.¹

Tıbbın ana kollarından biri olarak kabul edilen baytarlık, hayvanların sağlıklarının korunması, hastalık ve sakatlıklarının tedavi edilmesi, üretim ve verimliliklerinin artırılması gibi konuları inceler. Bu konuları ele alan baytarlıkla ilgili kitaplara baytar-name adı verilmiştir. Baytar-nameler hayvan sağlığı ve hastalıklarının tedavisiyle ilgili bilgiler içermelerine rağmen çoğunlukla atlarla ilgili olarak hazırlanmış, bu amaçla hazırlanmış kitaplara baytar-name yanında feres-name, esb-name adı da verilmiştir.

Arap dünyasında VIII. yy ortalarında başlayan tercüme faaliyetleri, tıp biliminin yanı sıra baytarlıkla ilgili eserleri de kapsamış ve bu tercüme sayesinde baytarlığın gelişmesi yolunda önemli adımlar atılmıştır.

Baytarlıkla ilgili ilk telif eser olarak Ubeyd b. Hammâ d el-Halebi'nin düzenlediği, bu haliyle günümüze kadar gelen ve Hz. Ali'nin seyisi Kamber'e ait olduğu iddia edilen bir baytar-namenin adı geçmektedir.

XIV. yy ise baytarlık sahasında birçok eserin kaleme alındığı en parlak devir olarak gösterilmektedir.

* Uludağ Üniversitesi, Fen-Edb. Fak. TDE Bölümü.

¹ Türkiye Diyanet Vakfı, *İslam Ansiklopedisi*, C.5, s. 278.

Anadolu'da XVII. yy başlarında I. Ahmet emriyle Emir Hâ cib Aşık Teymur'un *'Umdetü'l-mülk* adlı eseri, ismi bilinmeyen bir kişi tarafından *Tuhfetü'l-mülk ve's-selâtin* adıyla Türkçe'ye tercüme edilmiştir.²

Yine I. Ahmet döneminde sultanın hattatı Belgradlı Kenan tarafından İstanbul'da baytar-name isimli bir eser daha yazılmıştır.³

Baytar-nameler, halk biliminin yazılı kaynakları arasında da yer almaktadır.

"Diğer hayvanlar yanında özellikle atlar hakkında genel bilgilerle at hastalıkları ve tedavilerinin anlatıldığı eserlerdir. Genellikle baytar-nameler; atla ilgili ayet, hadis ve rivayetler, iyi bir atta bulunması gereken özellikler, at satın alınırken dikkat edilecek noktalar ile muhtemel kusurlar, at bakımı ve eğitimi, atların yavrulması, sağlıklarının korunması vb. bilgiler verdikten sonra hastalıkların sebep, belirti ve tedavilerinden bahseder."⁴

Türklerde kutsal sayılan atlar, başlangıçta savaşlarda önemli rol oynamış, koşan attan isabetli olarak ok atma tekniği öğrenildikten sonra Türk kabilelerinin kültürü tamamen değişmiş ve atlı göçebe kültürü adı verilen kültürün merkezi olmuştur. At, Türklerin inançlarında, günlük hayatlarında, sanatlarında, eğlencelerinde neredeyse hayatlarının tamamında yer alır olmuştur. Türk destanlarında her destan kahramanının adıyla birlikte anılan ondan ayrılmaz bir at, mutlaka görülmektedir.⁵

Anadolu'da Arapça ve Farsçadan yapılan bilimsel metin çevirilerinin yanı sıra atın Türk kültüründe taşımış olduğu anlam, baytar-namelerin önemini artırmaktadır. Halkın doğrudan ilgilenebileceği ve yararlanabileceği türden olan bu eserler manzum ve mensur olmak üzere yazılmışlar, Türk ve dünya kütüphanelerinde değişik hacimlerde ve niteliklerde yerlerini almışlardır.

Diğer bilim dallarına ait eserlerde olduğu gibi hayvanlarla ya da daha çok atlarla ilgili olarak yazılmış olan baytar-nameler de Türk dili üzerine yapılan çalışmalarda kullanılabilir, incelenmeye değer malzemeler içerebilecek nitelikte olan eserlerdendir.

Bu yazıya konu aldığımız Baytar-name, Bursa Eski Yazma ve Basma Eserler Kütüphanesi'nde 1551 numarada kayıtlı baş kısmı eksik, eldeki varak sayısı 89 olan ve XVII. yy'a ait olduğunu tahmin ettiğimiz bir yazma nüshadır. Eserin yazılış tarihi ve müstensihî hakkında herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Ancak eserin sonunda "ve bu kitabı bulduk bir muhtaşâr idduk muṭavvel idi ihtiyârâtın çıkarduk nitekim bir avuç buğdayı ambardan" açıklaması bize eserin başka bir eserden kısaltma yoluyla kaleme alındığını anlatmaktadır.

² Türkiye Diyanet Vakfı, *İslam Ansiklopedisi*, C. 5, s. 280.

³ Cahit Öztelli, "XV. Yüzyılda Yazılmış Bir Baytarnamenin Giriş Bölümü", *Türk Dili*, S. 168, s. 784-789, 1965 künyeli çalışma, baytar-namelerin XVII. yüzyıldan önce de Anadolu'da yazıldığını göstermektedir.

⁴ Erman Altun, *Türk Halk Edebiyatına Giriş*, Kitabevi, İstanbul 2004, s. 13.

⁵ Milli Eğitim Bakanlığı, *Türk Ansiklopedisi*, Ankara 1950, C. 4, s. 75.

BAYTAR-NAME

1-b

Dişleri sık ola ve aşağı (t)udağı yukarı dudagından uzun ve cümle kemikleri kısa ola ve uyluğa t olu ola ve küçük böğürlü ola ve açuk gözlü ola ve hâ yesi yerinde tüyi olmaya ve iki kıçınun arası ve kirpikleri ve eñegi altı mecmuð bunlar kara ola ve her nesneyi töz göre ve iki kıçınun

2-a

arası ne giñ ve ne tar ola ve yolca giderken iki kulağıla işâret ede ede gide ve gendüyi terazüleyü gide ve önine her ne gelürse ok gibi töz şıçraya irkilüp t urmaya öni ve kıçı berâber birbirinden uzun ve kısa olmaya ve yürüyücek kıçına çekük ve tolaşık olmaya ve almacıkları

2-b

yumrı olmaya ve eger yumrı olup biri büyük ve biri küçük olursa ol gâyet hünerlü olur ve hem binicek kâhel yürümeye revân yürüye inişde ve yokuşda ve düzde bir kâide üzre yürüye ve şuya töz meyl itmeye ve kısrak göricek töz kişneye ve béli ince ola ve kolan y(è)rinün tüyi alacık ola ve tırnaqları

3-a

uzun ve kara ola ve ökçesi degirmi ola yaðni deve tabanlı olmaya ve yalısı bitdüğü yeri ince ola e boynuyıla omzı düz ola ve arkası balık arkası gibi ola yagırını etlü ola ve hürdeleri yoğun ola ve kuyruğun yukarıya getüricek girü töz başa ve şofrasınun iki yanı giñ ola

3-b

ve ön ayağın götüricek töz başa ve bilekleri yoğun ola ve aşıkları yumru olmaya ve kıç ayağın ön ayağından aşura ve yürürken ve kaşanıcağ iki ön ayağ ına yakın belki ara yere kaşana ve béli uzun olmaya ve yürüyicek kuyruğun egmeye ve arpasını töz töz çeyneye ve kaşanıcağ béli egmeye

4-a

ve nâgâh belinlemeye ve yolda kara kura görse kıçın kıçın gitmeye ve eger sağ eyegüsinden sol eyegüsü eksük olursa yügrük ve hünerlü ola ol bahâlu olur ve şuya uğrayıcağ sağ ayağın evvel başa ve eger sol ayağın başarsa ol solakdur ve solak at mübârek olmaz ve bu zıkr olınan altmış iki ðaded

4-b

eyü nişanlardır ve eger kim bu nişanların cümlesi bir atda kim ola anun nâziri olmaz ve cümlesini bulmamak olursa bari on ikisi bulunmak gerek üçü ðavratdan ve üçü deveden ve üçü sığırdan ve üçü katırdan ola ve üçü ðavratdan olan oldur ki şüreti hûb ola

5-a

ve bedeni nâzük ola ve pürçek uzun olmağdur ve deveden olan oldur ki kirpiklü ve boynu uzun ola ve sinirleri yoğun olmağdur ve sığırdan olan oldur ki şıgır kabıklı ve şıgır karınlı ve şıgır hürdelü olmağdur ve katırdan olan katır kulaklı ve katır kuyruklu ola ve katır kulaklı olmağdur ve buncılayın atlar ki

5-b

vardur eyü olur ve ne bahāya dirlerse deger ve **hürmāyi at** eyü olur ve hün-
erlü olur ve zahmete döyer olur ve bu düzenlü at kim ayakları ve tırnakları ve
kirpikleri ve yalısı ve kıyruğı ve uyluğı arası ve enegi kara ola ol dañi gāyet
eyü olur ve **al at** kim kızılşağı olmaya gözleri ve hāyesi ve

6-a

kıyruğı ve ayakları ve tırnakları kara ola ol dañi eyü olur ve **bir at** kim
yalısı ve kıyruğı uzun ola ol dañi eşkin ve yügrük olur ve yolda ve balçıkda
döyer berk olur ve **kır kula at** kim kolan arçası gibi yalıdan kıyruğa degin
kara hat kim çekilmiş ola kıyruk

6-b

ve dizden aşağısı ki kara ola ol dañi hün-erlü ve berk olur ve eger kim bu
didüğümüzleyn olmazsa nesne degil Öarab ana şirŐat dir süst ve genşek olur
yağız at kim biraz kararak ola ol dañi eyü olur ve eger kül rengi gibi olursa
yalısı ve kıyruğı ve budı arası ve gözleri ve tırnakları

7-a

ki kara ola ol dañi eyü olur ve eger eyle olmazsa almağa yaramazdur **kara
at** kim gāyet kara ola ve gözleri kızıl ola ol meydān yügrüğü olur ve yola dañi
döyer ammā delirek olur ve gavgada çalıklanur kimi depegen ve kimi ısırgan
olur velākin çok yaşar ve **al at** kim

7-b

kızılşağı ola ve dañi çeper at bunlar eyü olmazlar olursa dañi nādir olurlar
ve dañi **çeper at** kim kirpigi ve ayakları ak ola ol dañi gündüz sehel görür eger
tırnağı ve kirpigi ve yalı ve kıyruk ve budı arası va enegi çevresi bu zıkr itdük-
lerimüz ki kara ola yavuz degüldür ve **alaca at** kim

8-a

başı küçük ola ve kıyruğı uzun ola ve āvāzı dañi tiz ola ve kıçları sinil ola
ol dañi latif yügrük at ola ve eşkin ola belki yorğa ola ve **demir boz at** kim boylu
ola ve karası akından çok ola ol dañi eşkin ve yorğa olur ve eger boynu düz
olursa ol katı

8-b

yügrük olur ve yolda şak ola ve gice firāsetlü ola ve hem göre hōr olan at vaqt
olur ki gāyet eşkin olur ve yola döyer ve hem yügrük olur boz at kim yalı ve
kıyruk ve kirpigi kara ola gāyet eyü olur işde bükülmez ve yolda döyer ve eger
dedüğümüzleyn olmazsa

9-a

nesne degil almağa yaramazdur ve hāsā ki atın bir atın tırnağı ki ak ola
anun gibi at karada iken görmez olur ve **çil at** kim yalısı ve kıyruğı ve tırnağı
kara ola ol dañi yegrek ve yügrük olur ve eger kim hāyāsında beñ beñ ak olur-
sa ol dañi gāyet hün-erlü olur

9-b

ve ne bahāya dirlerse ki deger ve **sjs at** eyü olur ve kıymetlü olur ve **şıçan
tüylü at** kim ve gerçi göze hōr olur ammā binmege ve yük urmağa gāyet eyü

olur ve kıymetlü olur
der beyân esbhâ -yı k
abîh kara at kim göz-
leri kızıl ola ol yavuz
depen ve is ırğ an
olur ve kara at kim

10-a

ve çori at kim kızg
un gözlü ola ol ge ce
görür olur ve şol at
kim şuya şol ayağın
öndin baş ar ol yara-
maz olur zırâ ki şolak
dur ve şolak at şom
olur dañı şol at kim
kısrak göre kişnemeye
ol dilsüz olur ve şol at
kim tabl ünin eşide dañı ürkmeye

10-b

ol at sağır olur ve şol at kim kara nesne göre dañı ürkmeye ol gece dañı görmez
olur ve şol at kim yağırnı üzerinde veyâ hâyesi altında veyâ hud dizi altında veyâ
kirpiği üzerinde ki kıl bitmiş ola ol dañı şom olur ve tüyi kısrak at dañı binde
biri eyü olmaz ve şol gözi çukur olan

11-a

at şom ola demişler ve gözleri tonuk olan at gündüz göremez ve eger bir gözi
eyle olsa ol bir gözi hiçdür Öarab ana aÖmaş dir ve şaşu at yaÖni egri gözlü at
ve gerçi göze hor olur veli mübarekdür derler ki düldül dañı eyleydi ve iki gözi

11-b

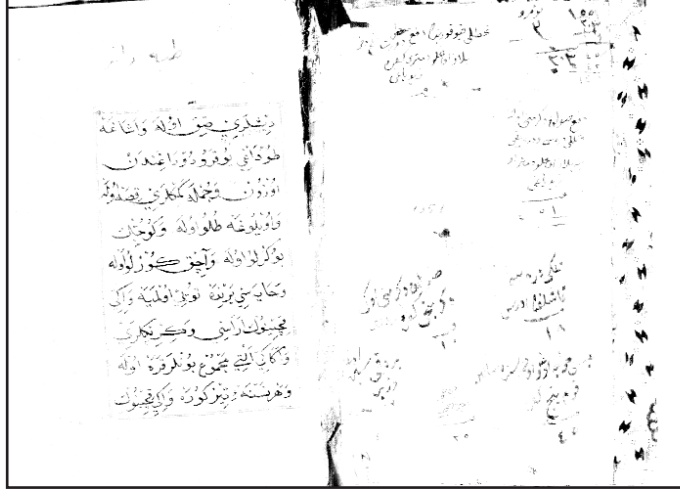
çukur olan at dañı eyüdür demişler ve şol ayağı aq olan at erçeldür demişler
biri aq ve biri al olan ata aÖşam demişler şom olur ve şol at kim yürürken
başını yukaru getürmez veyâ balçığa süksünin bırağur ol Öaybludur ve öni
kıçından veyâ kıçu öninden uzun olan

12-a

at sürcek olur ve yürürken kuyruğın kıalduran at ki Öarab ana aÖzal dir
ve dañı ekşef der eyü olmaz kıç ayağı ön ayağından uzun olan atesbak derler
dāyimā ağsaq olur ve binmekden kaçan at ve belinleyen at ve yürürken
terslemek ve katında tıuran at

12-b

ve burnı sivri at ve ölpen taşra çok çıkaran at ve bi'l-cümle eyü olmaz ve
dañı bilgil ki atın yigirmi ye di h astalığı vardır adları bunlardır: atelşā,
keÖāb, vañs, cüz zām, şems, Öarz, şekāk, hamr, nāsūr, bars, macūd, temle,
nefhā, melh, kaÖa, sereñān, katve, maqatāk, fuÖās

Yazmanın İlk Sayfası

13-a

Hunak, debū, maŖl, Ŗás ās, saŖāl, remze, ber ve bu cümle *hastalıklar* ki vardır ata sebep budur kim kızmışla *şu* vermekden veyā kızmışla bir yerde turgururlar veyā *hud* derlemişle çulsuz *korlar* veyā *hud* yoldan gelmişken tēzcek *eyerin* alırlar veyā *hud hām* ata

13-b

katı binerler veyā çaparlar veyā atı tütüne bağlarlar veyā *hud hāzān* vaktında yağmura *korlar* veyā çulsuz güne karşı bağlarlar veyā *hud* yaz gününde güneşe bağlarlar ve gece şovuga *korlar* ve atın hastalığına sebep bunlardır ve atı tēz semirtmek isteyen gerekdir kim atı bir yerde bağlayalar

14-a

ve çulun arkasından gidermeye yağmurdan ve güneşden saklayalar yerini ne inen ıssı ve ne inen şovuk ola ve tar dañ olmaya ve ardından kimesne geçüp incitmeye ve yemin ısladup veler ve beş dürlü nesne yedüre yonca ve tuzsuz saman ve arınmış arpa ve buğday

14-b

ve her gün yüz otuz dirhem arpa gömeci yedüre ve suyu dañ bağladuğı yerde veler ve yaz gününde iki kez kaşağı uralar ve palasıyla kulagın ve kuyruğın sile ve budları arasın palasıyla sileler ve yaz gününde bir kez kaşağı uralar ve ayakların

15-a

her gün ılıcağ suyla yuyalar ve yemin dañ temiz edüp veler ve bu resme ata ki bir ay timār olunsa ol at binmege yaramaz olur meger kim boğgazlaya veyā şatalar ve dañ atın yaşını bilmek isteyen bilgil kim kolonun evvel iki dişi aşagadan biter

15-b

ve iki dişi aşagadan biter ve iki dişi yukarudan biter ve bu dört dişe ibtidā-i inbat derler ve anların yanından iki diş dañ biter anlara dañ vāstād derler ve anların yanından iki diş dañ biter anlara rübāyāt derler ve bi'l-cümle atun otuz iki dişi olur

16-a

ve ol ikisi evvelinde otuzı azusunda olur üç yaşar olıcağ kolon dişinün kağın açar dördine degin şöyle kalur ve bir kolon dişin birağur ve kalan dişin dibi yoğunlar ve altısında bir yanı gedilür ammā dibi dañ berk olur ve yedisinde bir dañ gedilür karaca

16-b

olur ve sekizinde dişleri uci degirmi olur ve tokuzı katı çukur olur şöyle kim arpa şığ ar olur ve on yaşında tamām düpdüz olur ve onından geçicek atın yaşını kimse bilmez ammā Ŗākıller katında atın yaşını arpa dir ve ol at kim arpasın ufadur ol işden

17-a

kalmaz ve baŖzı at deve dişlü olur anun gibi atın yaşını hiç maŖlüm olmaz

vakt olurmuş ki anuñ gihinüñ dişini tağlarlarımıñ ki yigit gibi görünsün deýü velâkin karı at gözlerinden maŖlumdur zırâ ki gözleri dir zırâ çukur olur gözleri **fî beyân**

17-b

el marâz-i sebhâ saķaĖu bilgil kim atıñ başında bir renc olur aña saķaĖu dirler ve bu marâziki dürlü olur biri sanrağudur ve saķaĖunun Ŗalâmeti budur ki burnı delüklerinden irin gibi nesne akar ve başını aşaağa tıutar ve burnın divâra sürer ve burnunun kanatları gerilür

18-a

ve turduğı yerde hır hır ider Ŗilâcı budur ki evvel burnunun iki yanından kan alâlar ve andan kâfür ve zaŖferân döge dağı ahşâm nemâzı vaķtında bir maşrayla burnuna üfüreler ve üzerine benefşe yağın tamzurular ve eger gitmezse bir dirhem döğülmiş anduz ve bir dirhem zaŖferân

18-b

ķ arışdırup buruna üfüreler ve buçuk dirhem kâfür ezeler ve burnuna tamzurular ve eger gitmezse çörek otı ve zencebıl ve oğlan aşı ve kara kaşnı bu zıkr olınan eczânın her birinden bir dirhem ve bunları sücüyle kaynadalar ve her bir dirhem başına ikişer dirhem

19-a

Süci ola ve süzeler ammâ şol kadar kaynadalar ki üç bağşı gide bir bağşı kala ve bir dirhem akıneft katalar ve üç bağş ideler ve üç gün her bir bağş ılıcak burnuna dökeler dağı bir zemân başın yukaruya tıutalar ve bununla dağı olmazsa yarpuz yaprağın ve râziyâne

19-b

ve şaman tozu ve güyegi otı ve bunları hamirile kaynadalar dağı ısıcakla tuz ve aşine koyalar dağı başına aşakoyalar tâ ki ol Ŗillet gide ve bununla dağı olmazsa Ŗavratların hayz kanın bézile burnuna tamzurular dağı atıñ üzerine bineler ve katı katı aşduralar tâ kim kıza ve bununla dağı gitmezse

20-a

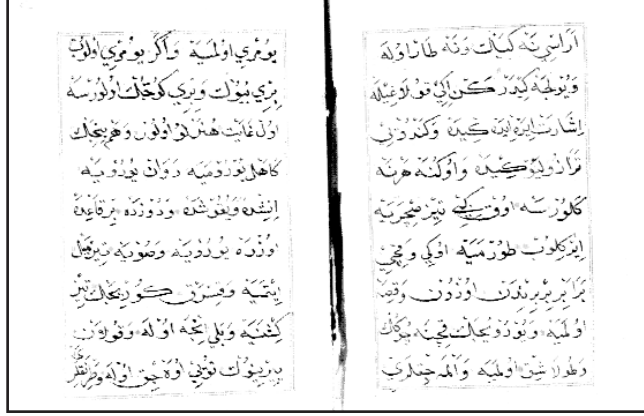
ķazıyup ķamışla burnuna üfüreler ve ardınca biraz kâfür üfüre ve ardınca gül şuyı tamzurular ve eger katı şovuk günde olursa dağı benefşe yağın tamzura ve eger yaz günü olursa leydeb kim aña kımla dirler ve ol otun aşaağa yaprak sız yerin gidere dağı yukarusın atıñ başına aşakoya bir hayli zamân tıura tâ kim anuñ

20-b

dimâğına çıķa dağı söküle ammâ bu mücerredür hayız yerin tütüzdüre ve ardınca anduz üfüreler ve ardınca şirlağ an yağın tamzura **faŖâ s** yaŖni sanrağu olmaķdur ve bu Ŗillet derlemişle şü vermekden olur Ŗalâmeti budur ki tıskırur ve burnundan şarı şular akar vaķt olur ki burnun ayağına sürer ve Ŗilâcı

21-a

budur ki şarımsağı ve akı şoğanı maŖan döğeler ve hamrıla bişüreler ve

Yazmanın İlk Sayfası

içine susam yağ ın veyâ zeytûn yağın koyalar şol k adar k aynadalar kim hamr gide yağ kala ve iki dirhem neft k atalar ve birç aç kerê burnuna dökeler tâ kim defû ola ve illâ sak ağ uda de digümüz Ø ilâcları dahı edeler

21-b

ve bununla dahı gitmezse bezir yağ ın şuyıla kaynadalar ve tuz

ve ısıyla başına asalar ve bu inen mücerredür tâ şağalınca her gün her gün şığır yağın hatme yağın karışdurup dürteler boynuna ve bu zahmet bir niçe atın boğazınun iç yanında olur ve Øalâmeti budur ki at yerinden depremez ve nefesin burnundan

22-a

veremez ağzından şolur ve gözleri şararup ve içdüğü ş u saØâtinde burnundan gelür ve ilâcı budur kim keçi boynuzın havanda larışduralar ve günde altı lokma atın boğazına koyalar ve yaş yoncadan şayri nesne vermeyeler ve eger yaş yonca bulunmazsa kurusun ısladup vereler

22-b

atın kurtulmağına sebep oldur ki at öksürmege başlaya atın burnı içinde bevâsır olur Øalâmeti oldur ki irinlüce ve şaruca ş u akar Øilâcı oldur ki kalem-i zengâr ve kara zernih ve pelid güli ve her birinden birer dirhem şuyıla yoğura merhem gibi ola ve eger gün erer yerde ise barmağıla dürteler ve illâ bir ağaca yanmaya

23-a

şaralar dahı üç gün dürteler ve andan sonra zift ve çam şakızı ve neft üçünü kaynadalar tâ kim merhem gibi ola ve günde iki kez eski penmbeyile dürteler tâ kim hoş ola ve olmazsa beş dirhem bal ve beş dirhem jengâr ve üç dirhem atrun ve bir dirhem mürde ve üç dirhem dahı seligün

23-b

bunları merhem gibi birbirine karışdurup ve günde iki kez dürteler tâ kim hoş olunca ammâ görünür yerde ise kesmek yegdir ve kesdikden sonra şarımşağı iç yağıla dögeler ve tuz katalar merhem gibi ola ve ol kesilen yere uralar dahı bir zamân tutalar bevâsırın kökünü keser ve göyündürür ve andan seligün

24-a

yigirmi dirhem ve mürdeseng on dirhem ve zeyt otuz dirhem ve sirke otuz dirhem vaşak otuz dirhem bunları havanda merhem gibi dögeler dahı evvel vaşakı katalar ve andan baki otları katalar ve günde iki kere penmbeyile uralar tâ hoş olunca ve eger atın burnu üstüne

24-b

Ve enegi altında sigil olsa Őilacı budur bādincān merkib dögeler ve ol sigili anunla çok ovalar kurudur giderür ve eskiden olursa kendü kuyruğ ı kılın bağ layalar üzerine veyâhud iki çekirdek semm-i kâr uralar ol dañi āsanlıgıla giderür eger atın ayağı bıçılğan olsa

25-a

ilacı oldur ki evvel terleye depeler bir zamān ve andan şābunıla yuyalar ve kozi yaqalar dañi havanda dögeler ve bişmiş şab ve kalem-i jengār ve tuz bunları od görmemiş balıla yoğuralar dañi dürteler ve katı raknı uralar veyâhud yerini iki kere m mıla zift erideler ve biraz neft katalar ve uralar veyâhud yerini bir kaç

25-b

uralar gide ammā her gün ılıcağ şuyıla yuyalar dañi iç yağıla tuz eyüdür atın ayağında uyuz gibi olur ve yayılır tā dizine degin tüyin giderür ve ilacı oldur ki şābunıla yuyalar tā şifā ola ve andan sonra bēzile silüp kaplubāga kanın dürtmekdür veyâhud aq soganı ve incir ve evelek

26-a

bu için koyulunca havanda dögeler tā ki merhem gibi olunca ve dürteler tuvşe yañni yumrı ve yarık nesne kim atın gözi katında yüzünde olur ve nesne t okunsa kanar Őilacı oldur ki eger deprenürse ebrişimle veyā kendü kılıyla dibinden berk bağlayalar dañi düşe gide ve yerine yağ

26-b

dürteler ve eger deprenmezse Őilacı oldur ki şaru zernih ve kirec ve nişādur bir dirhem ve semm-i kâr bucuq dirhem bunları dögeler ve balıla karışduralar ve üstüne uralar eger ki gözüne yakın olursa göze girmek ihtiyāt iderlerse bir gün tura dañi ertesı gidereler ve yerine

27-a

murdārilik ve ekşi hāmır ve yumurda şarusı karışduralar ve günde iki kez uralar düşe gide ve andan koyun tüyin kül edüp yigirmi dirhem mürde ve beş dirhem günlük ve bir dirhem zift bunları erimiş m mıla karışduralar ve günde iki kere eski penmbeyile uralar ammā yumayınca urmayalar ve bu marazın

27-b

ek_eri göze yakın yerde olur kovbā yañni demregü ki atın gözünde olur ve eger göze girse tımārıla gitmez meger kim gözi oyalar ve ādemde dañi eyledür ve bu renc dilkü ve buzağuda çok olur Őilacı oldur ki tuzıla ve şābunıla muhkem yuyalar kim rengi döne ve andan şaru zernih ve kara zernih ve nişādu-

28-a

rıla pelid güli ve kireç bunları şābun şuyıla yoğuralar ve ol yere kına yaqar gibi yaqalar ve üstüne yaprak koyalar ve bağlayalar ammā gözi gey şakınalar bir gün bir gece tura baode gül yağın veyā kuyruk yağın dürteler baode kurşun erideler ve sırçasuz çanağa dökeler ve bir kelim pāresiyle ovalar tā un

28-b

gibi ola ve yigirmi dirhem bundan ve on dirhem rāsuĥ taşu ve beş dirhem mürdesenk ve on direm isfidâc ve beş dirhem dahî seligün ve bu cümleyi kırk dirhem zeyt-i tayyib ile havanda dögeler tâ kim galiẑ ola ve şarp sirke katalar az az karışduralar ve dögeler tâ kim dirhem gibi ola ve iki kere dürteler dahî

29-a

ısıcak şuyıla yuyalar hattâ şifâ bula nāsūr ki atın eni olur ol cerâhat olan yeri demirle tağlayalar ve kerdelük varısa içine şokalar şöyle ki sağ yere irişince ve atdan ol miñ yetişdügi yire murdârilik uralar ve andan şabunıla şığırun bögrek yağın havanda dögeler ve çın bal ve çam şakızı katalar

29-b

ve günde iki kez eski penmbeyile uralar şifâ bula be iz ni'l-lâhi teŖâlâ ve atın gözinde gey olmak Ŗalâmeti oldur ki tēz tēz turur ardına bakar ve bunun sebebi oldur ki derlemişle şu vèrmekden olur veyâ şovuğa turğurmadan olur Ŗilacı oldur ki buçuk dirhem karlangıç boğın iki gözine uralar ve eger geçerek döyerlerse atı başalar ve gözün bikârı içindeki

30-a

derüciği igneyile delüp iplik geçüreler ve şehâdet parmağın altına şoka ve tiz ust_reyle anılcağ üstündeki derinün üst zarın alalar ammâ şakınalar altına geçmeye ve üst zarın alıcak içinde bakla gibi ağca sünük gibi nesnecük olur anı alalar ammâ altındağı dericügi şakınalar ve yerine tuz koyalar ve ol ipliği çıkaralar ve yemini az

30-b

vireler ve şuyunu geç vèreler dahî başını çulıla bürüyeler ve cemiŖ aŖzâsın şovukdan şakınalar ve ba_zılar burnunun iç yanından alurlar ol dahî gâyetile eyüdüür zırâ ki dâyimâ gözden alıcak göze zarar olur ve görmekligi zaŖif olur mādâmki atın kulağı ve nefesi gey ıssı ola müfiddür ve atın gözine ağac

31-a

toğunsa ve gözi yaşarsa Ŗilacı oldur ki bezir yağıyla şoganı kaynadalar ve havanda yumşak dögeler dahî şâfi tuzıla ısıcakla gözine uralar ve eger gözi kan olsa kapağın kalduralar ve şovuk şu püsküreler ve huşûsâ ki deniz şuyın püfküreler ve eger gözine nesne toğunsa

31-b

ve ağarsa veyâhud kan çıksa eger yufka olursa âdem kafasın sürme gibi döge ve miñile gözine çekeler hoş ola ve eger kalın olursa bir dirhem karanfil ve bir dirhem hardal yumşak döge ve beş dirhem arpa unın hamir eyleye ve bu otları içine koyalar dahî şöyle bişüreler kim ol

32-a

hamir kömür ola ve andan çıkaralar ve bu otları dögeler ve atın gözine kamışla üfüreler hattâ şifâ bula ve eger olmazsa toğan boğının akın kim yaşıl olmaya ve üç dirhem bakır öğündisini ve bunları oda koyup yağasın dahî bir dirhem zaŖferân ve beş dirhem şeker katalar ve bunları cemŖ edüp

32-b

alalar ve her gün şabâh ol atın gözine sovuş su uralar ammâ zinhâr altına bu otları her gün şabâh ve ahşâm kâmişla üfüreler veyâhud yağı eyleye ol dañı üfürmekden yegrekdür ve yüzünde kabarcık çıksa gerekdür ki merhem-i rümi dirler anı uralar veyâhud zire kirmâni dirler ve Óaşfür bu ikisini

33-a

berâber döğüp birbirine katalar ve atın gözine uralar ki hoş ola ve eger atın başına çomak veyâhud taş veyâ bir ğaşır nesne tokunsa ve burnundan kan gelse Óilacı oldur ki anduz ve zamğ-ı Óarabi ve egir ve iki karındaş kanı bu mecmuÓın berâber dögeler ve kendü kanıyla ezeler dañı atın burnuna dökeler ve eger kan

33-b

gelmeyüp başı şişdiyse veyâhud gözine kan inse buña dañı yukaruda dedigümüz Óilacı edeler ve burnuna bādām yağın ve benefşe yağın tamzuralar ve eger kim ol yağa bir dirhem zaÓferân ve maştaki olursa dañı eyü olur ve eger kan kara aksa koyalar tâ kızıl olunca aķa ve andan tutalar

34-a

ve tavz ayağı nâhun bir illetdür ki gözün bikârından gelüp ve akça yağcuğaz gibi olur ve eger kim tımâr olmazsa gözü örtünür kör eyler Óilacı oldur kim horusı boğazlayup dañı kanın ısıcaķla gözüne tamzuralar ve eger gitmezse atı başalar ve âdem saçın ol agcuğazın içine geçüreler dañı

34-b

kaldırıp koparalar ve gözün bikarı içind uzlığıla keseler ve andan sonra anzarut ve şabr-ı suķutırı ve günlük bunların her birinden bir dirhem denli keçi ödüyle ezeler ve ol kesilen yere uralar şifâ bula ve eger atın başı şişe oldur ki otlarken canavar sóķar veyâhud ata Óilletli veyâ ağulu nesne verdiler

35-a

me_elâ karaca ot gibi veyâhud yol kurdı gibi veyâ dükeli ağulu yapraklar gibi Óalâmeti oldur ki nağâh bilâ sebep at kendüyi yere ura başı sendirer ve ditrer ve gözleri yaşıla tolar ve nefesini tez virür ve dik dik sıçrar ve burnunun kanatları gerilür Óilacı oldur ki altı dirhem sığır yağı ve yüz dirhem

35-b

süci ve yigirmi dirhem zeyt-i tayyib ve üç dirhem tiryâk-ı erbaÓayı ezeler ve burnuna dökeler ve eger sâkin olmazsa becid atın yağın ve südin içüreler şifâ ola ve canavar ısırduğının Óalâmeti oldur ki atın başı şişer dañı ağzından ve burnundan sarı sular akar ve başını yukaru getüremez

36-a

ve eger ot otlamakdan olursa atın alt tudağın bir kaç yerde tiz ustūrayla yaralar ve beş dirhem ve beş dirhem tiryâk-ı erbaÓayı otuz dirhem hamrıla havanda ezeler ve başına dürteler bir iki kere dañı şifâ ola be izni'l-âhi teÓâlâ ve eger olmazsa ayva dene ve pâpâdiye ve yârpüz ve haţmi ve egir ve üzerlik ve sarımsak

36-b

şapı ve katır yaprağı ve eski şaman tozu ve bu cümle eczâyı biraz sücüyle kaynadalar ve ol atın burnuna dürteler dañ başını bürüyeler tâ kim buğı atın dimağına yayıla veyâñud sarımsağı döğeler ve acı sayağıla ve defne yağıla ve bezir yağıla ve şıgır tezekin ve tavuk bokın ve bu cümleyi qarışduralar dañ ħinna yakar gibi atın başına yakalar bir gün

37-a

ve bir gece t ura ve andan rā ziyā ne toñmın ve deniz t uzun koyalar ve kaynadalar bañde anuñıla yuyalar ħattā şifā ola ve eger atın eni kopsa Õalā meti oldur ki yemin yiyemez ve tamağı şişer yumurdalanur ve Õilacı oldur ki atın ağına ağac birağalar ve başın yukarı kalduralar dañ bir çuvalduzıla veyā bir sivri ağacıla ol yumrulanın

37-b

yeri bir iki kere dürteler tâ kim kanı çıka ve andan tuz dürteler ve katı katı şıklar şöyle kim kandan arına ve eger kim atın boğazına sülük ya şişe Õalā-meti budur ki dilin çıkarur nişān budur kim bulanur ve dilin çıkarur ve başın aşığa tutar Õilacı oldur ki atın ağızın açalar ve yakın ise çekeler alalar irakda ise bir ağaca penmbe

38-a

şaralar ve tuz suyla ısladalar ve şokalar kopar düşer çengälile çıkaralar ve eger boğaza yakınise bezir yağıla sağ tuz katalar ve ılıcak boğazına döke-ler düşe faşl atın dili şişe ol Õilletdür kim başdan iner ve nişānı budur kim evvel iki önünden kan alalar veyāñud ağızın açalar ve dilini çıkaralar ve birkaç

38-b

yerde altında neşterle açalar kan aka ve ak ħardalı döğeler ve bādām yağına katalar ve ılıcak bir kaç kez şıgayalar defñ ola faşl atın dişi ağırsa sebep oldur ki yemi içinde taş olur ive yedüğinden dişine tokunur ve bañz at yeminde olan taşı ayırtlar ve nişānı budur kim yemin kâhel yer ve kulakların birağır başın

39-a

aşığa tutar ilac oldur ki mevizec ve Õākırkarhā ve zencebıl ve büber döge-ler dañ bal şerbetiyle kaynadalar ve atın ağızın açalar ve bir ağaca bēz tolaya-lar ve ol ota ısladalar ve cemiñ dişlere muhkem süreler tâ defñ ola be izni'l-lā hi teñalā **el bābü'l-ħāmis** ve atın boynunda tuğuca olsa sebep budur ki derle-mişle şovuğa

39-b

korlar ve nişānı budur ki boynu toğrılır kalur ağaç gibi başını egemez ve dutmaz Õilacı oldur ki boynunun iki tamarlarından kan alalar açılmazsa oğ-lan aşın bezir yağıla kaynadalar ve içine nef t katalar dañ od üstünde girü ılıcak ideler ve boynuna dutalar bir iki kez eger kim geçmezse atı başalar ve kaş ayağı tağ uralar ve qarşu

40-a

acı yağ ile bezir yağı dürteler **faşl** ve eger atın boğazına hînâk inse ol bir maddedir kim atın boğazına iner dagme at kurtulmaz meger kim hünerlü ola ve kuvvetlü ola kim döye ve nişanı budur kim boğazı şişer ve horlar ve çabalar Öilâcı oldur kim tüz iki kolundan kan alalar dağı mercimegi şöyle kaynadalar ki şuyın

40-b

alalar ve içine hıyarşembe pulin ezeler ve bādām yağın katalar ve andan bir kaç yumurda şarusın koyalar ve çalkayalar avadan ve bezir yağın ılıcak edeler dağı şıgır boynuzına koyalar ve atın başın yukarı kalduralar dağı dögeler bir kaç kez üç günden geçürse kurtulur ve lādeni zeytün yağıla erideler

41-a

ve boynuna ılıcak dutalar ve ısıcak yerde şaklayalar ve arpasını dögeler ve kabını çıkaralar dağı şuyula ısladalar ve az az çekivereleler tā kim ol illet yanınca ve yonca dağı eyüdüdür ve şuyunu dağı buña katalar ve zeytün yağın katalar ve ısıcak burnundan koyalar bir kaç kere tā kim nāfiŐ ola **faşl** atın içi

41-b

geçse sebep budur kim şovuk geçer veyāhud yemini yedüginleyin şu vèrmekden olur ve Öilâcı oldur ki kuyruğı dibinden berk bağlayalar ve yemini ol gün ve ol gece vèrmeyeler ve eger t urmasa bunu edeler mersin tohmı ve palamıt dögeler ve şıgırın iç yağıla yoğuralar ve bu merhemi yumrucuk edeler ve atın

42-a

boğazına birağalar tā ki nāfiŐi ola ve eger kim gitmezse şovuk şuya depeler **faşl** atın sidigi tutulsa nişā nı budur ki kızıl boya ve şoğan kabı mey ile kaynadalar ve süzeler ve içine zaŐferān ezeler üç dirhem ve beş dirhem şağ tuz katalar ve bir dirhem burā katalar ve andan burnundan dökeler vaqt olur kim at ağnarken

42-b

kağı döner ve kaşanmaz olur eyle olsa anı uz kişiler el şokalar ve şofrasından devirürler fi'l-hāl kaşanur veyāhud karşıusunda kaşanalar **faşl** at kan kaşansa sebep oldur ki ağır yük ururlar veyā katı binerler bēli geşer Öilâcı oldur ki süsen dibi ve demir tikenı ve kara çalı tohmı bunları kaynadalar meyile ve iki dirhem hās tiryak

43-a

ezeler ve atın başın kalduralar ve burnundan dökeler ve hem bēline kılçam uralar ol terkib budurur it üzümü Őarabca mevizec derler ve zencebil ve fülful ve dār-ı fülful ve cevz-i beka ve Őakarqarhā ve at hardalı ve bunun her birinden beşer dirhem ve bunları dögeler ve iki yüz dirhem zift erideler ve yigirmi dirhem bezir yağı

43b

katalar ve bu otları bir yere karışduralar ve bir pāre yaşı kebceye dürteler ve bēline uralar tā ki defŐi ola be izni'l-lāhi teŐāla faşl katı yèrden şıçrayup

ve at belin ağrıtsa girü bunı edeler ve eger geçmezse bir iki üç yerde biline dâğ uralar def'ola ve dañı at solugan olsa sebep oldur ki segirtmekden içine talağı

44-a

ve öykeni yel tolar Őilacı oldur ki kepegi incirile kaynadalar ve şuyın alalar dañı on dirhem şâm şakızı ve otuz dirhem şıgırın iç yağıla erideler ve on dirhem bezir yağı dañı katalar ve atın burnundan dökeler karşı yonca ve ot otladalar ve yemini arıdup vereler ve şuyunu ılıcağ edüp vereler şovuk

44-b

vermeyeler fa'sl dañı atın boynuna kılıç veyâ ok tokunsa ve tamar kesilse dañı kan akşa turlmasa Őilacı oldur kim Őanzarut ve maştakı ve şâm şakızı ve birer dirhem bunlarca alçı karışduralar ve ol tamarı iki yanadan çekeler dañı ol cerâhat üzerine ekeler ve kalın eski pamuğa yumurda şarusın süreler ve

45-a

ve üzerine uralar dañı bir pâre yaşırağ taşı üzerine koyalar ve bezile berk bağlayalar ve onbeş gün tura ba'ode açalar katrân dürteler *el bâbü's-sâdis* ve bu bâb atın içinde olan zahmetleri beyân eder fa'sl ve eger at şancılansa sebep oldur ki derlemişle ata şü vermekden veyâhud yol çeküp

45-b

şovuğa komakdan olur ve nişanı budur ki at yatur yuvalanur ve kaşanımar olur karnı şişer ve böğri tolar ve şolur ve burnunun kanatları kalkar ve katı şolur Őilacı oldur kim hâs tiryâkı meyle ezeler ve içine zeytün yağın ılıcağ edeler ve burnuna bir emziklü bardağıla koyalar ve atı kalın çulıla bineler

46-a

ve katı katı yürüdeler tâ kim derleye veyâhud karnını bir ağacıla iki kimesne şıg aya ve eger kim at tersleyimezse ş ab_n dutalar zeyt'n veyâ bezir yağıla şofrasına şokalar ve eger yine kaşanımar şoğan dögeler dañı şuyunu alalar ve âdem bevlın koyalar ve sağ tuz katalar

46-b

ve atın burnundan dögeler fi'l-hâl kaşana ve ölpün çıkaralar dañı t'âvüs kuyruğın şokalar kaşana ve eger kaşandugından sonra ditrerse eski şamanı meyle kaynadalar dañı atın karnı altında koyalar ve atı bürüyeler hattâ derleye fa'sl dañı atın öksürüğü olsa sebep oldur ki derlemişle ata şovuk virmekden olur

47-a

veyâhud yemile tavuk bokın yer andan dañı olur Őilacı oldur ki altı dâne tavuk yumurdasın ş arp sirke içine koyalar üç gün tura ve andan çıkaralar göreler kim yumşak olur atın başın yukarıya getürüp günde ikisini boğazına bırağalar ve eger ki gitmezse ş u girmemiş süciyle kaynadalar ve iki dirhem za'ferân katalar ve

47-b

burnundan dökeler ve bir dañı genez budur ki at südin ısıcağla burnundan

koyalar ve eger eskiden olursa **faşl** leblâb yaŖni şarmaşuğı sücüyle kaynadalar ve süzeler ve şarımsağı ve şoğanı dögeler ve şuyun alalar **el bâbü's-ŖabiŖ** atın ayağında olan zahmetleri beyân eder **faşl** atın iki ayağına nefce inse

48-a

ol bir Ŗilletdür kim başından iner ve nişanı budur kim atın kolu kaşkatı şişer ve ayakların kalduramaz olur Ŗilâcı oldur kim iki ayağından kan alalar ve andan bunı edeler ısırgan dikenini ve kepek ve tuz ve şarımsak şapı buları meyle kaynadalar ve ılıcak şuyula yuyalar ve otların ısıcakla

48b

üstüne ekeler şaralar bir gece tura ve eger sağlamazsa iç yağıla tâhin dürteler veyâhud oğlan aşın bezir yağıla kaynadalar tâ kim koyu ola ve ayaklarına ısıcakla hınna gibi dürteler ki tağıla gide ammâ turgurmayalar yürüdeler ve eger bir yerde cemŖ olup tolarsa nişterle deşeler döküle gide ve üzerine yumurda şarusıyla

49-a

bezir yağın karışdurup ve eski penmbeye dürteler ve ol yere uralar ve berk bağlayalar ve bir hoş künbed ideler beş altı gün tura islâh olur ve eger ber karâr tursa topuğı üzerinden bir kaç tağ edeler tâ kim işleye döküle gide ammâ kim atı oruya şalalar **faşl** atın ayağına şı inse sebab oldur kim derlemişle şı

49-b

verürler ve bağlayı korlar nişanı budur kim iki ön ayağının iki aşıkları şişer ve yürüyemez olur Ŗilâcı oldur kim kepegi kaydada ve şağ tuz katalar ve eski bezile ol mevziŖe uralar dağı berk bağlayalar bir kaç gün tura veyâ âdem tezegin dürteler ısıcakla veyâhud şarımsak şapın kaynadalar kara tuzıla dağı uralar veyâhud mütevâtir üzerine

50-a

işeyeler ve eger kim geçmezse bir kaç yerde tağ uralar ve ol kesecek kemüge döner yürüyecek açılır ve tırıcak ağsar anı dağı tağlağu götüyle şöyle tağlayalar iki yanından kim tâ kim kemüge erişe ve dağı yağ dürteler tâ şuna degin kim taşığup şı akınca kara hârbakı dögeler yaŖni karaca ot derler ve yavra şalâması (?) bir dirhem ve od görmemiş balıla karışduralar

50-b

ve eski pamuğıla fetil edeler dağı dürteler ve şokalar ol şı kim kemik gibi ola anı eridür döker ammâ atı oruya şalalar günleye **faşl** dağı atı arpa tutarsa nişanı budur kim sinirleri tutulur yürüyemez olur Ŗilâcı oldur kim iki ön ayağından kan alalar veyâhud evvel şuya çekeler

51-a

ve eger kim geçmezse sayağı t artısın dürteler veyâhud eski bezir yağın ısıcak dürteler ve yemin az vereler ve şuyın dağı geç vireler **faşl** dağı atın omzı şişe sebab oldur ki yâ Ŗillet iner veyâhud at deper ve nişanı budur kim ağsar barmağıla başıcak kocunur Ŗilâcı oldur kim iki ön ayağından

51-b

kan alalar ve eger kim geçmezse bız tulumın kaynar kepek şuyıla haşlayalar ve ısıcaqla kürki üze uralar bir gece ve eger geçmezse kılçam uralar bir kaç gün tura ve eger kim gitmezse demirle bir iki üç yerde derinçe tağlayalar tākım işleye döküle gide **faśl** atın omzı yağır olsa sebep derlemişle

52-a

eyerin almağdan olur ve omzı kalkar Őilacı oldur ki evvel eski beze işeyeler ve üzerine sağ tuz ekeler ve üzerine uralar ve eyerin berk çekeler tura ve eger tağılmazsa kepegi kaynadalar tuzla dañı uralar ve eger kim eyer başup yağır olsa şovuk şuyıla ol yağırın çürüğü

52-b

varısa keseler erideler ve eski penmbe uralar veyā hūd üsfünger uralar eride pāk ede ve mersin yaprağı ve panbal otı ve kiremit unı ve bağa kabınun küli ve çam kabı bunları dögelere tā un gibi ola ve üzerine ekeler ve günde iki kez mütevatir yuyalar ılıcağ şuyıla ve eger ezüp dañı cedri

53-a

olursa bunun ekşeri onulmaz zırā oynak yer olur Őilacı oldur ki anı iki yanından delüp ve at kılın geçürüp ve üzerine kılçam uralar iriñi ve şuyı aşagan işleye ammā yürütmek gerek ve eger gāyet eskiden olursa birkaç yerde dağ urmak gerek veyā ol cerahāt

53-b

üzerini tağlamak gerek kim yeni cerahāt ola ve andan bitürici otlar olur ekeler ve karşı yuyalar ve eski penbe uralar ve iki ön ayağından kan alalar ve eger geçmezse peynir tulumunu kaynar kepek şuyıla haşlayalar ve yakı edüp ısıcaqla kürki üzerine uralar bir gece tura ve eger geçmezse kılçama uralar

54-a

Uralar bir kaç gün tura ve eger gitmezse demirle bir iki üç yerde derinçe tağlayalar tā kim işleye döküle **faśl** ve atın gögsi şişe ve bu Őilletdür kim atın başından iner ve ilacı oldur kim evvel iki ön ayağından kan alalar ve andan bunı edeler arpa unın ve kepegi sirkeyile kaynadalar ve sağ tuz katalar ve ısıcaqla

54-b

uralar ve berk bağlayalar ve eger kim gitmezse sarımsağ ve ak şoğanı maŐan dögelere havanda ve andan bezir yağıyla kaynadalar tā koyulunca ve tuzlu sayağın dañı katalar ve ıssıla dürteler tağıla gide ve eger yumşak olursa iki üç yerde demirle derinçe tağlayalar işleye vaqt olur kim tolar içi irin olur ve nişterle

55-a

deleler döküle ve üzerine yumurda ş arusun eski pembe ile uralar ve berk bağlayalar **faśl** ve atın ayaklarında sırāce olsa nişān budur kim başcuğazlar olur çıkar ve irinlenür eger timār olmazsa yanında bir dañı çıkar ve yayılır ve ayağı şişer vaqt olur kim kış ayağında dañı çıkar ve ilacı oldur kim görüldükleyin şekerle tağlayalar

55-b

veyâhud uşak sirkeyle edeler ve içine buçuk dirhem sıçan otı katalar eski penmbeyile üzerine uralar ve yağ layalar ol cerâhat oyulur düşer ve andan ardınc kaç ranın uralar bir kaç kez kopar gider faşl ve eger atın hunâmı olsa sebep budur kim iki tamar olur atın

56-a

kulağı ardından gelür ve iki ön ayağına iner ve iki dahı andan bahş olur karnı altından ve iki kıçınun iç yanından ayağına iner ve ol tamarlara Öıru-ku'n-nucuf dirler yoğun tamarları ve demişler ki at bir gemiye benzer ol tamarlar dümen ola ve hem anı atın kanadıdır derler ve derler ki

56-b

atın yanından bir Öilletdür ki iner dökülür ve mevziÖi gögsinde olur ve çikın çıkın olur deşilür irin ve ş u akar ve çok dahı yavuz gözden olur ve anun gibi renclü atın yanına at komayalar zirâ ki sirâyet ider yapışur nitekim uyuz ademe ulaştığı gibi

57-a

Öilâcı oldur kim evvel çıkan cerâhatı bununla yakalar ve ol terkib budur ş aru zernih ve kalye ve kirec ve nişadur ve birer dirhem zıbağ iki dirhem ve bir dirhem kirit ile havânda öldürelor yaÖni kim sahk edeler ve bunları birbirine katalar ve şovuk şuyıla karışduralar

57-b

ve her kanda kim baş olursa dürteler mih gibi orlıyur çıkar ve yerine bunı uralar sümüklü k urdı dögüp ve kiremit unın k atalar yumurda ş arusıyla bitürür bir kaç kez edicek ve bir dürlü dahı budur kim şâm şâbunun şıgır yağıla havânda muhkem dögeler

58-a

ve yumurda ş arusın katalar bu dahı bitürür eyüdüdür ve bu merhem dahı hübdur kaşrân yedi kez şovuk şuyıla yuyalar zencâr Öanzerut ve günlük ve şâm şakızı ikişer dirhem ve zeytün yağı yigirmi dirhem mûm on dirhem sayağı yigirmi ve bunları erideler ve bu otları

58-b

karışduralar ve kaşrânı sonra katalar ve andan istiÖmâl edeler ve eger kim ulaşırsa gögsine degin göz göz olursa pes atı başalar ve gögsi gerile yaralar ve içinde çıkan bez gibi olur keseler çıkaralar ve tağlağıclar uralar tura ve eger tamar kesilse şâm şakızıyla tağlayalar ve içine kirec sepeler ve karşı

59-a

kaşrân dürteler veli bir ot vardır kim aña Ö arabca siyâl busen derler ve Türkce avarık derler mişeler içinde olur ve yaprağı rāziyâne yaprağına benzer bir dip çıkar başı kaşır kalık gibi olur ve yumrulanur ve dibi hunâm gibi gözükür ve yoğun yoğun olur atı anun üzerine iledeleler

59-b

üç kez çevireler baÖde bir dibin çıkaralar ve gökçe bezile boynuna aşalar

ve ol ot kuruduğınca ol renc daî eyle kurur gider ve hem bazı ziyâretler olur
ala gidüp çevireler def' olur gider be izni'l-lâhi te'âlâ ve hem ta'vid daî
yazarlar daî olmaz sözün boynuna ,taçarlar veyâhud göziçün

60-a

olursa daî kurur gider **fa'sl** atın ayağı ,topuk olsa ve ,tırnağınun zehî baş
bert olsa ve tüsi dökülse 'ilâcı oldur kim evvel ılıcağ şü ve şabunla yuyalar
andan bunı dürteler kireci ve kettân ve bezir koyalar daî şü içinde ovalar
hattâ şü süd gibi ola koyalar tâ ki ,uzla

60-b

ol şuyı dökeler yedi kez yuyalar ve bundan on dirhem sülügen beş dirhem
ve mürdesenk on dirhem ve zeytün yağı yigirmi dirhem bunları havânda sah-
kêdeler tâ gâliż olunca ve üç dirhem zencâr daî katalar daî hûb olur ve
kuvvetlü olur ve günde iki kez dürteler velî her gün mütevâtir yuyalar **fa'sl**

61-a

daî atın ayağı bıçılğan olsa 'ilâcı oldur ki terleye depeler ve şabunla
yuyalar ve andan bunı edeler ve dürteler ve kızı yakalar havânda dögeler ve bişmiş
şab ve zencâr katalar ve od görmemiş balıla bir yere karışduralar ve günde iki
kez dürteler ve ovalar zifti ve mûmı bezir yağıla erideler ve

61-b

içine neft katalar ve dürteler veyâhud müfred ,onuz yağın dürteler ammâ
becid yumak gerek **fa'sl** atın ayağında uvrın ya'ni uyuz gibi dizine degin veyâ
aşığına degin tüsi gitse 'ilâcı budur kim girü şabunla yuyalar ve andan bunı
dürteler mürdesenc on dirhem ve räsüh beş

62-a

dirhem ve zencâr dört dirhem ve zeyt-i ,ayyib otuz dirhem ve bu cümleyi
zeyt-i ,ayyible kaynadalar tâ kızıl olunca daî günde iki kez dürteler veyâhud
yuyalar daî bağa dürteler bir kaç kez veyâhud aq şoganı süciyle ve encirile
kaynadalar daî zeyt-i ,ayyib katalar ve şıgır incüğünün iligin katalar ve

62-b

havânda bunları dögeler ve günde iki kez dürteler **fa'sl** ve atın ,tırnağına mih
degse nişâni budur kim ayağın yere basamaz ve ağsar yürüyicek vakt olur kim
tırnağı katı yonup ve katı şıkca bağlamağdan daî olur ve anuñ gibi oldukda
atın na'olını biraz genişedeler ve eger kim gitmez

63-a

kısacıla berk ,utalar mihların göreler ve kankısı ise at kocunur belli olur
çekeler na'olını bir mikdâr yumşagrağ na'olayalar ve eger kim bununıla daî
geçmezse ma'ölüm ola kim ol mih tâmiyâne erişmişdür cem' olup bir gün içine
kan

63-b

irkilür erideler içinde nesne komayalar cerâhatden kim irin olmaya ve içine
kaçrân ,tamzuralar ve ısıcağla keçeyle berk şaralar ve şudan şakınalar ve beş

altı günden sonra şıgır yağıla çam şakızı döğeler ve içine t olduralar ve üzerine biraz mikdârı keçe

64-a

koşalar dañı yumşak naÖllayalar ve eger arınmayacak olursa irin olur yuk aru tırnağ zehinden fuşâr girü komayalar açalar irin aşğa yol bulur **faşl** dañı tırnağı şıkâk olsa yaÖni yarık olsa Öilâcı oldur kim ak it boñın dañı mañı bunları döğeler

64-b

kepek ve encir köki ile maÖ an döğeler kaynadalar ve ol ş uyıla tırnağı yuyalar ve ol otları şıgır ödiyile yoğuralar ve dürteler dañı bağlayalar veyâhud bir kaç kez âlî yağın düрте veyâhud şu bağasınının kanın dürteler ve böğürtlen yaprağın döğüp ve şıgır yağıla

65-a

merhem eyleye ve dürteler bu dañı müfiddür **faşl** dañı at topuğın çalsa bir ipe geyik aşğın dizeler ve atın topuğına bağlayalar ve birkaç gün bineler ol huyın kese ve unuda gide el bâbü's-şâmin atın gevdesinde olan zahmetleri beyân ider **faşl** dañı at uyuz

65-b

olsa Ö ilâcı oldur ki ş aru ağ aç ve lubde dibi bunları döğüp acı yağıla karışduralar ve bir dürlü dañı büre-i remni ve kızıl boya ve sağ tuz ve ve rak dafñı yağı ve ağı yaprağı dañı zencâr bu cümleyi döğeler ve zerdâluuyı sirkeyile kaynadalar ve çekirdegini çıkaralar ve bu otları

66-a

karışduralar ve bezir yağı koyalar dañı dürteler tâ ki nafÖi ola **faşl** dañı atın kuru gicüyigi olsa ilâcı oldur kim kâvir şâbunıyla yuyalar ve andan bunı edüp dürteler balıran yaprağı yaşla üstüne ş aralar andan ateşe gömeler ve havânda döğeler tuz ve

66-b

kurum ve sirke katalar dañı istiÖmâl edeler ve iki kıçının iç yanından kan alalar **faşl** dañı atın böğrünü eyer başup dañı kalksa sebep oldur ki ata derlemişle eyerin almakdan olur Ö ilâcı oldur kim tiz bir keçeye işeyeler ve üzerine sağ tuz ekeler ve ol mevziye uralar ve

67-a

üzerine eyerin berk çekeler bir gece t ura ve eger deşilecek olursa bıçakla gidereler ve ş ovuğşuyıla yuyalar ve penmbeye üsfünger t olduralar çürügi varısa yaya eride ve andan sonra böğürtlen yaprağın kurudup döğeler dañı çam kabı ile ekeler günde iki kez veyâhud panbal otuyla

67-b

kiremit unın ekeler ve becid yuyalar ammâ böğürek yağırı binilmekde onulmaz **faşl** atın gövdesinde ur olsa Ö arabca anş salÖa derler nişanı budur kim evvel koz gibi olur var(d)uğca büyür Ö ilâcı oldur kim anı yarmağ gerek bu tedbirile kim kendüsi yarıla dibinden bağlayalar ve andan çıkaralar

68-a

ve yerine sarımsağı dögeler ve sâde yağ ıla ş ağ t uz katalar dañ ol yere talduralar köki dañ olursa yakar göyündürür bir gün bir gece tura andan açalar ve günlük ve çam kabı ve ardıc şakızı dögeler içine karşı ekeler veyâhud bu merhemi edeler mürdeseng on dirhem ve seligun

68-b

on beş dirhem elli dirhem zeyt-i t ayyib ile kaynadalar dañ bir ağ acıla karışduralar tâ koyulunca günlük ve zift onar dirhem havânda sahk edeler dañ eski pambuğ ıla istiömâl edeler ve eger kan çıkarsa demirle derinçe tağlayalar veyâhud zâc ve alçı talduralar dañ berk bağlayalar **faşl** dañ atın şofrası

69-a

çıkrsa sebep oldur kim ata ağır yük urmakdan olur nişanı budur ki çıkar girü içerüye zahmetle çeker Ölilâcı oldur kim mersin yaprağı sücüyile kaynadalar ve anunıla ısıcağla yuyalar ve andan bunu edeler mazı ve şab ve ekşi enâr kabı ve şabr suktürü bu cümleyi

69-b

dögeler zeyt-i t ayyib ile karışduralar ve şofrasına dürteler berkişe ve bir dürlü dañ olur kim iç yüzinde ağca kurcuğazlar olur anı çeküp çıkaralar ve şofra dürlür taşra çıkar kavık gibi olur ve rengi kızıl olur yarılır ve şaru şular akar kuyruğın yukarı kalduralar ve anı

70-a

el ayasının üzerine koyalar dañ gerile dibinden keseler korkmayalar bir iki kez şofradan kan dökülür ve girü kesilür yine ertesini bineler dañ sigil olsa Ölilâcı oldur kim kırmızı ibrişimile berk dibinden bağlayalar bir iki üç günde düşer yerine sarımsağı tuzıla ve sayâğ ıla

70-b

dögeler ve eski pambuğ ıla uralar bir gün tura ve andan sonra karşı şirüg un dürteler **faşl** atın gevdesinde sertan olsa nişanı budur kim şalgam gibi olur dañ yumşanmaz ve eger atın kış ayağının içi yüzünde olursa hayli zahmetlü olur çıkarması zîrâ tamarlara muttasıl olur Ölilâcı oldur kim anı hac gibi

71-a

yaralar dañ açalar çıkaralar ve tağlağ ılar hâzır ola tura odda zîrâ kanı tiz turmaz ve şâm şakızıyla muhkem tağlayalar ve içine eski penmbe koyalar dañ berk bağlayalar üç günden sonra girü açalar ve içine (eksik)

71-b

karışduralar ve talduralar hattâ bite eyü ola **faşl** dañ atın gövdesinde dermen kalsa mûmıla arayalar ve demrenin ucu mûma tokunur bellü olur ve ol yiri açalar dañ dermenkeş şokalar ve çıkaralar ve söğüt (eksik)

72-a

olur kim dermeni eşek sidüğü ile şuvarurlar ve eger derin yerde ise yarmalar ol cerâhat biter dermen içinde yürür zemânile delük bir yerde muâyayen olur barmağ ıla arayup göreler dañ çıkaralar ve yerine tuzıla yumurda şarusın

urular ve bağlayalar bir gün tura girü açalar yerine kaçrân merhemini dürteler dañı şokalar ol

72-b

merhem budur yunmuş kaçrân ve zift ve şam şakızı ve mûm ve bezir yağı bunları erideler ve günde iki kez istiŕmâl edeler **faşl** ve atın urulmakdan veyâ katı şıçramakdan incügi şınursa Ŗilacı oldur kim atı başalar evvel şağ ayakların muhkem bağlayalar ve ol ayağın savışan kemüğünü yerine koyalar çirişile

73-a

demir tuvâlin od üzerinde yumurda ağıyla karışduralar ve bir yaşsıca dürteler dañı şaraçoyalar berk üzerine uzun bézile bir dañı şaralar ve üzerine ol incüge berâ ber tañ ta edeler ve çiriş dürteler ve ol bé zi üzerine muhkem yapuşduralar dañı bir kendirile şaralar bir gün bir gece turgurmayalar ve katı ki turmak isteye karnı altından

73-b

ve gögsi altından ağaç şokalar dañı dört kişi tutalar ve bir kişi dañı ol ol ayağı tuta ve andan ayağ üzre turguralar ve ayakların peyvendleyeler tâ kim deprenmeye ve yemini dañı anda vereler ve şuyına sarı ağaç şuyın katalar bile ince ve kırk elli gün şaşmayalar tâ berkişe **faşl** ve eger ancılayın düşüp topuğı veyâ ağırşığı çıkarsa anı dañı

74-a

şöyle ideler ve teczec üzerine uralar sağ olur ammâ topal olur dañı ıslâha gelmez **faşl** ve eger at yorulmuş olsa nişanı budur ki yemin kâhel yer ve şuyı çok içir dâyim yatur başını yere tutar ve Ŗilacı oldur kim evvel iki ön ayağından kan alalar ve andan sonra güne şalivereleler günleye gendüye gelür **faşl** dañı atın

74-b

sofrası yarılma Ŗarabca ana şıçak derler ilacı oldur ki evvel ılıcak şuyıla yuyalar ve şıgır ödiyle sarı şabranı sıcak edeler ve içine bezir yağın katalar defŖ ola veyâhud bunı edeler ve eger tersleyecek kanarsa mazı ve ekşi enâr kabı ve tetri yaprağı ve tut ağacının köki kabı bunları

75-a

ş arp sirkeyile k aynadalar ve süzeler ve ş uyına bezir yağ ı k atalar ve kaynadalar tâ şuna degin kim sirke gide galiz ola dañı bir iki kez dürteler defŖ ola **faşl** dañı atın arkasında veyâ omzında kelef olsa nişanı budur kim kel baş gibi olur veyâ demregi gibi olur veyâ tüsi hep gider kaşıyıcak

75-b

kepek gibi olur dökülür Ŗilacı oldur kim ol mevziŖi kerile kazıyalar ve bellüt gülünü şuyıla yuyalar andan bunı edeler mercimek unı ve ş arp sirkeyile ezeleler tâ koyu olunca ve unı içine katalar dañı şağ tuz koyalar ve kına yaçar gibi dürteler bir üç dört kez veli hergün ol şuyıla yuyalar

76-a

ve bir dürlü dañı sergüle dirler bir ot olur anı dögeler dañı sayag mun

acısıyla karışduralar ve ıssı edeler andan dürteler bir iki kez tâ ki def'ola **fa'sl** dañı atın gevdesinde veyâhud ayağında nâsür renci ola ol dañı bir 'illetdür başcuğazlar gibi çıkar açılır bir iki yıl işler onulmaz

76-b

ve şaru şu akar 'ilacı oldur kim uşak sirkeyile kaynadalar tâ koyulunca ve buçuk dirhem semm-i kâr katalar havânda sahk edeler ve üzerine kına dökeler ve yoğurular dañı şak ideler incerek koyalar tâ kim kuruya birini ol cerâhatun delüğine şokalar bir gün bir gece tura üzerine ekşi hamir uralar yedi kez

77-a

günde oyulur dibinden sülük gibi gelür düşer ve içine kurı eski penmbe üolduralar günde iki kez ve andan bu merhemi edeler içine zift ve şâm şakızı katalar tamâm eriyecek üzerine az az bezir veyâ zeyt-i tayyib katalar tâ yumşak olunca andan koyalar süya ve eski penmbeden fetil edeler dañı ol

77-b

merhemden fetil dürteler ve ol cerâhata şokalar ve eger yara açuğısa üzerine uralar bir kaç kez tâ ki def'ola **fa'sl** ata kılıç veyâ bıçak t oğunsa ol cerâhatdan bağırsak çıksa taşra dökülse göreler eger bağırsak sağıse sücüyle zeyt-i tayyib kaynadalar ve ısıcak bununla koyalar ve atı

78-a

başalar aşağı girü içine t olduralar ve igne ibrişimle dikeler ve eger yara küçük olup dañı bağırsak katı hareketden çok çıkarsa girü içerüye giremezse yaranın ağzını bıçak uciyla yaralar girü içine koyalar ve kürkci ignesiyle ve ibrişimle dikeler ve üzerine yumurda şarusın uralar dañı bağlayalar

78-b

bir üç dört gün tura açalar karşı bezir yağı dürteler ammâ atın bağırsağın deyme bıçak delmez zirâ tayıncağ olur ve berk olur **fa'sl** dañı at katı sıçramakdan veyâhud katı yük götürmekden böğri çatlarsa ya'ni yumrulansa tomalsa çıksa 'ilacı oldur kim tüz demir boğın dögeler un gibi ola ve burçağ unı

79-a

ve çiriş yumurda ağıyla karışduralar bir päre beze dürteler üzerine yapışduralar berk üzerine uzun bèzile bağlayalar dañı hareket edtürmeyeler ve şuyunu dañı az vèreler ve yemin nèmrek edeler vèreler ve yonca vèreler eger gök ve katı ot vèreler beş on gün depretmeyeler **fa'sl** dañı atı kuduz talasa kurt veyâ it tutsa 'alâmeti budur kim

79-b

ol bir hâletdür kim cüzâm gibi itile kurta ve dilküye uğrar ve çaçala uğrar gözleri kızarur ve dili şarkar salyârı akar ve başın aşağı tutar ve arkası göz göz olur yeyecek yemez ve şu içmez esrik gibi olur şalnur sürçer urıcak çekilmez ol ısırduğı yeri koz içi ile uralar etmegi karışduralar ve taçuka bırağalar eger yemezse veyâhud

80-a

yèyüp ölürse bileler kim kuduzdur 'ilacı oldur kim ol yeri bıçakla çizeler

kim çok kan aka ve sarımsağı soğanla dögeler tuz ve oğlan aşın uralar üç günden sonra tiryāk dürteler ammā tiryākı meyle ezeler ve sığır südin katalar ve takuk bokın katalar ve atın başın yukarı kalduralar ısıcakla burnundan dökeler ve eger ayagında ise ol cerāhatun üst

80-b

yanından berk bağlamak yegdir zirā demişlerdür ki atın derisi kovuk olur sirāyet edüp yukarıya gitmeye ve eger ol cerāhat üzerine bir diri tavığı tutup götünü ol cerāhat üzerine koyalar ve eger kim takuk ölürse korkmayalar kurtulur ve ol tiryāk dañı budur terkib tavşan

81-a

māyesin ve dafn tohmı cıntıyānā zırāvend mudāhrec ve senāb tohmı ve çürük otı bunları her birinden ikişer dirhem bunlar deñlü kıvā ma gelmiş balıla karışduralar ve andan istiŕmāl edeler **el bābü't-tāsiŕi** ve bu bāb atların ısıtmasını beyān eder **faśl** ve eger atı ısıtma tutsa sebep

81-b

oldur ki yaz ve yay günlerinde atı ıssıda yalnızca bağlamakdan olur nişānı budur kim sendirer ve ditrer turduğı yerde başını aşığa tutar ve yemini kähel yer ve az yer ve şuyunu çok içer Ŗilācı oldur ki iki ön ayagından kan alalar veli çok akıtmayalar tutalar

82-a

ve andan sonra bunı edeler terkib budur dafnı yaprağı ve yarpuz ve rāziyā ne yaprağı ve güyegi otı ve mersin yaprağı ve pāpādye ve sarımsak yaprağı bu cümle eczāyı sücüyle kaynadalar tā kim bişince ve andan sonra bir yeri kazuh çukur edeler şol deñlü kim kazan içine gire ve ıssıyla

82-b

ol kazan içine koyalar ve üzerine birkaç tahta koyalar ve atı ol kazan üzerine getürelor kim kazan atın karnı altında gele ve atı bir dāne keçeyle bürüyelor ve ayakların peyvendleyeler deprenmeye tā şuna degin kim derleye ol boğ içinde vaqt olur kim atı donla hāmmāma

83-a

çekeler dañı derleyince tutalar ve yemini nēmrek edüp veler ve şuyunu dañı az veler ve eger komazsa güne şaliveler kim günleye günile geçer **el bābü'l-Ŗaşiri** bu bāb at beslemenin tedbirin beyān eder ve tedbir budur kim atı yazın ve kışın çulsuz komayalar ve yerini

83-b

dāyim temiz tutalar sidüğini ve tezegini bāsmaya ve peyvendsiz komayalar girü kendünün tezegini kurudalar ve yumşak edeler dañı altına dökeler zirā kim yumşak tutar yine süpürelor süpürelor ve yemin dañı gün variken veler ve bir dañı veler ve ayakların ılıcağ şuyıla yuyalar

84-a

ve kaşagulayalar ve üç günde bir kez bineler biraz gezdürelor tā kim ayakları açıla ve uykusuz komayalar ve eger tez semrisin derse bir kaç gün yulaf ver-

sünler nèmrek ammâ bu resme beslenen at segirtmege yaramaz ve katı yola døyemez bir hamle segirdirse iki hamlede kalur ammâ şol at kim

84-b

dâyim binülür ola ol at kıyayd yemez yükden dañ zirâ kim pişmişdür ve hem yolda atın üstünde olıcak söylemeyeler zirâ kim atın semÛi ve fehmi ne kadar ki varısa gider ve söze mukayyed olur ve yürüyüşin azdurur kâhel yürür at kâhel yürüyicek yorulur ve hem üstündeki

85-a

âdem rahat olmaz ve at eri uyluğundan bilür ve hem konak vaktında ata tüzcek yem ve ş u vermeyeler hattâ kendü uñramayınca biraz ş u vèreler içe ve andan yemini asıvèreler biraz mikdârı yeyicek ş u vèreler ve girtü yemini vèreler dañ taşlu yerde atı katı yürütmeyeler

85-b

zirâ taşırğar Õale'l-huşûs kim at naÛlsuz ola hemân yolda kalur ammâ ki yolda naÛl bulunmazsa tedbir budur kim zarûri olıcak ağaçlarda bir kurbaga olur yaşılca anı tutup bir taş üzerinde dögeler ve bir kaya koyalar ve odda kızduralar bir ağacıla karışduralar şakınalar kim

86-a

kokusu âdem burnuna girmeye ve andan ayakları altına tabanlarına dürite-ler tırnağı berk olur ve yola doyer kayd yemez zirâ beriye kayminin atları cemiÛen böyle iderler ve anlarda naÛl olmaz geldük imdi dârü'l-harbde aygır ata binmek gerek ve yağı arasında dañ kalursa issine ok ve süni ve kılıç ve ne kadar kim dönerse tokunduramaz ve düşmez issini selâmete çıkarmayınca meger kim sinirlene

86-b

düşe yoñsa çâre yokdur deyme belâyla düşmez ve yolda berk olur geldük imdi segirdim atınun tedbiri budur kim atı bir karanıluğ ahurda bağlayalar on gün yemin biraz keseler ve uyanın başından gidermeyeler ve çulsuz komayalar demişler kim at bir gemiye benzer uyan dümene ve uyan atın başında gerek on gün yemini biraz keseler evvel gün biraz ve ertesı biraz dañ ve şuyın

87-a

kezâlik az vèreler yarış günü gelüp kulağına sıklık vèreler at bilür işidür ve anlar kim segirdim vardur ahurdan çıkara göreler kim kirmiş deve kimi gözleri kızarmış uyanın katı çeyner zirâ câmı acıyupdur açlıktan ve yarış yerine varınca binmeyeler yaldırmayalar ol at kim eyü uşludur varduğı saÛat tersler ve kaşanur kendüyi terâzüler ve atı kuş yanından haykırivèreler ve tablayazlayalar (?) ammâ atın omzundan biraz kerlik oturalar ve eglendürmeyeler

87-b

ve ayakların aşğa şalmayalar bir kere kamçıyla işâret iledikden(?) sonra başını şalivèreler iki yanından uralar kamçıyla ammâ çok degil ve dizgini toğru tutalar egmeyeler ve şaşırmayalar andan başını koyivèreler dañ kayırma

yalar varır çıkar meydāna ammā turgurmayalar gezdüreler ve tēz çullayalar tā deri sövüya yemin geç vèreler azrak ve şuyunı dañı eyle vère yarındaşı yemi artucağ vèreler suyunı dañı eyle ve yemine biraz tuz sepeler ve atı güne şalivè-reler gide bir yerde

88-a

otlamazsa bir yere dañı iledeleler zıřā hāğ tebāreke ve teŖālā hāzreti üç bin dürlü ot hālık itmişdür biñi ādem için ve biñi ciniler için ve biñi hayvanāt için ādem nitekim şerif ve güzidedür at dañı cemiŖ hayvandan eyle Ŗazizdür ve cihānın maŖmürlığı buların tırnağı sebebi iledür hārāblığı ve maŖmürlığı bu kim cāndur cān için meded ırgırür nitekim **şāŖir buyurur: at didükleridür cihānda murād murādına irer her ki bine at** egerçi sāmitedür veli emre fermān-berdür ve ādeme tēz

88-b

me'nūs olur pes ol sebebden birini deñiřdüre zıřā otlarda bir ot vardur ŖArabca biş dirler yaŖni ağı otı ve ağı yahrağı dirler şu kenārında ve kumsal yerde biter yaprağı kavak yaprağına benzer yayılır koyun dañı yèrse helāk olur göki dañı ağıdur anuñ gibi otlardan şakınalar **faşl** dilersen atı şatasın bir evde koyasın ol gün ki şaşılacakdur kamçıyla döge ve yine iki yanından mahmuzlaya uyanın çeke yine ğayri ayak kabı giyer ve yine yine ol sāŖat içinde kim

89-a

gün üzerine geçe girü kähelliğın komaz nitekim korhusın komaz ve kañğı at kim göreler dilin çıkarur ve yalanur ve yemin katı çeyner bileler ki ol hāl ol ata olmuşdur ve almayalar girü hūyın komaz ve bilmedüğün atun yanına varmaya ve binmeyesin ammā vaqt olur kim at yadırg ar ola nice oñşayıcak tutalar ve dilersen bir eyü atı az bahāyla alasın tonuzlan kurdı derler anı tütüp oğurlayın sofrasına soğasın

89-b

kör gibi ölrken derhāl düşer talabır tırılmaz düşer ve ayakların döger tırılmaz az bahā ile alursın ve yine ol kurdı çıkarmak gerek şanŖatıyla

ve bu kitabı bulduğ bir muhtaşār iddük muşavvel idi ihtiyārātın çıkarduk
nitekim bir avuç buğdayı ambardan
temmet

Özet: Tıp biliminin önemli kollarından biri olan baytarlıkla ilgili eserler, hayvanların sağlığı, tedavisi, üretimi, verimi gibi konularda bilgi vermeyi amaçlar. Anadolu'da başlangıçta tercüme olarak dilimize kazandırılan bu eserler, özellikle XVII. yüzyıldan sonra ivme kazanmıştır. Diğer alanlara ait eserlerde olduğu gibi *baytar-nameler*de de Eski Anadolu Türkçesinin tüm dil özellikleri gözlemlenir. Bu eserler, dönemin dil özelliklerini yansıtanın yanında söz varlığını da içer-

mesiyle Türk dili tarihi çalışmaları için önemli kaynak eserler konumundadır. Bu yazıda Bursa Eski Yazma ve Basma Eserler Kütüphanesinde 1551 numarada kayıtlı, yazılış tarihi ve müstensihisi bilinmeyen baş kısmı eksik bir *baytar-namenin* metni kullanıma hazır hale getirilmek üzere ele alınmıştır.

Anahtar sözcükler: *Baytar-name*, Eski Anadolu Türkçesi, at, halk kültürü, İslami eserler.

Abstract: The present study is about the books written on domesticated animals, concerning their health problems and cures as well as their reproduction and fertility. Initially started with translations, the number of such books produced in Anatolia increased from the 17th century onwards. Among these are the *baytar-names* which are invaluable sources in terms of linguistic characteristics of Old Anatolian Turkish as well as the rich vocabulary they contain. This article examines one of those anonymous *baytar-names* housed at the Library of Ancient Manuscripts of Bursa.

Key words: *Baytar-name*, Old Anatolian Turkish, horse, folklor, Islamic art.